

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20.051.110
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору психологічних наук, професору,
завідувачу кафедри загальної психології
Москальцю Віктору Петровичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента кафедри клінічної та
реабілітаційної психології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Шкраб'юк Вероніки Степанівни

на дисертаційну роботу **Готич Вікторії Олександрівни**

**«Посттравматичне зростання, як чинник формування психологічної
стійкості студентів в умовах війни»**

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні
та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія

Актуальність дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Готич Вікторії Олександрівни є надзвичайно актуальною в умовах сьогодення, коли Україна переживає складні випробування через війну. Проблематика посттравматичного зростання та його впливу на формування психологічної стійкості студентів має ключове значення для забезпечення їх адаптації та психосоціального благополуччя. У сучасних умовах зростає потреба у сприянні розвитку психологічної стійкості та особистісного зростання у молоді.

Проблематика посттравматичного зростання є надзвичайно актуальною в сучасній психології, оскільки цей феномен відображає не тільки здатність

особистості адаптуватися до стресових умов, але й можливість знайти в них нові ресурси для особистісного зростання та розвитку. Феномен посттравматичного зростання, як відповідь на пережиті травматичні події, може стати важливим чинником формування психологічної стійкості, що, в свою чергу, є необхідною умовою для ефективної адаптації та подолання труднощів у кризових чи травматичних ситуаціях. У контексті війни ця тема набуває особливої значущості, оскільки розкриття механізмів посттравматичного зростання дозволяє зрозуміти, як саме молодь може зберігати психологічну стійкість та знаходити сили для розвитку навіть у найбільш несприятливих умовах.

Сучасні наукові дослідження вказують на важливість вивчення посттравматичного зростання особистості як фактору, що сприяє формуванню психологічної стійкості до труднощів та розвитку позитивних змін після травматичних подій. Однак, питання про те, яким чином ці процеси взаємодіють у студентської молоді, особливо в умовах війни, залишається недостатньо дослідженим. З огляду на це, рецензована дисертаційна робота заповнює цю прогалину, пропонуючи комплексний аналіз взаємозв'язку між посттравматичним зростанням особистості юнацького віку та психологічною стійкістю студентів. Це не лише дозволяє краще зрозуміти механізми адаптації молоді до екстремальних умов війни, але й дає змогу розробити ефективні стратегії підтримки та допомоги, що сприятимуть їхньому психологічному благополуччю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційне дослідження виконане в рамках комплексної науково-дослідної тематики кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника - «Психологія особистості в умовах кризового суспільства». Робота є логічним продовженням досліджень посттравматичного розвитку та механізмів його подолання за допомогою психологічної стійкості, що проводяться в Україні та за її межами. Важливо відзначити, що результати дисертаційного дослідження можуть бути

інтегровані в програми підтримки студентів, які перебувають під впливом війни, що додатково підвищує практичну цінність роботи.

Найбільш вагомі результати, отримані в дисертаційному дослідженні.

Дисертаційна робота Готич Вікторії містить науковий внесок у психологічну науку в контексті вивчення посттравматичного зростання і психологічної стійкості студентів в умовах війни. Враховуючи складність і багатогранність досліджуваних феноменів, авторка досягла значних наукових результатів, які збагачують розуміння механізмів, що лежать в основі здатності студентської молоді справлятися із травматичними подіями, зокрема дисертанткою здійснено теоретичний аналіз концептуальних засад до проблеми посттравматичного зростання та психологічної стійкості студентів умовах війни; розкрито змістовно-критеріальне наповнення провідних компонентів структурної моделі психологічної стійкості студентів в умовах війни; розроблено теоретичну модель взаємозв'язку посттравматичного зростання та психологічної стійкості студентів в умовах війни; емпірично досліджено взаємозв'язок проявів посттравматичного зростання та психологічної стійкості студентів в умовах війни; розроблено та апробовано програму розвитку посттравматичного зростання, як чинника формування психологічної стійкості студентів в умовах війни.

Таким чином, дисертаційне дослідження здобувачки демонструє високий рівень змістовності та логічної організації в якому всі завдання були чітко виконані відповідно до поставлених завдань, що забезпечує наукову цінність і практичну значущість роботи.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що здобувачка висвітлює розкриття змістовно-критеріального наповнення провідних компонентів психологічної стійкості студентів в умовах війни; виокремила за допомогою емпіричної перевірки та факторного аналізу взаємозв'язок між проявами посттравматичного зростання та психологічної стійкості студентів в умовах війни; розробила та довела практично ефективність інтегрованої соціально-психологічної програми розвитку посттравматичного зростання, як

чинника формування психологічної стійкості студентів в умовах війни, заснованої на принципах врахування характеристик травми, особи та середовища, нарративно-ментативного принципу, розбудови мережі соціальних ресурсів, саногенного мислення, яку становили консультативно-діагностичний, корекційно-розвивальний, завершальний етапи; здійснила поглиблення та уточнення уявлення про тісний двосторонній взаємозв'язок структурних компонентів психологічної стійкості та посттравматичного зростання студентів в умовах війни; а також набули подальшого розвитку погляди на змістовні особливості психологічної стійкості молоді; підходи, особливості і технології розвитку посттравматичного зростання студентів в умовах війни та їх ефективної реалізації на особистісному й міжособистісному рівнях.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертація Готич В. О. має важливе значення як для розвитку науки, так і для практичної діяльності у сфері психологічної допомоги, особливо в умовах життєдіяльності пов'язаних з війною. Авторка здійснює аналіз та розмежування категоріального простору проблеми психологічної стійкості у соціально-психологічних дослідженнях; розкриває зміст провідних компонентів та структури психологічної стійкості студентів в умовах війни, а отримані результати дають можливість поглибити розуміння проблеми взаємозв'язку та співвідношення психологічної стійкості та посттравматичного зростання особистості студентського віку. Використовується застосуванні методології системного, ресурсного, екзистенціального та інтегративного підходів для визначення засад розвитку посттравматичного зростання особистості студентського віку; здобувачка наводить наукове та методичне обґрунтування інтегрованої соціально-психологічної програми розвитку посттравматичного зростання, як чинника формування психологічної стійкості студентів в умовах війни.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що висвітлено можливості застосування методичного інструментарію для вивчення психологічних особливостей психологічної стійкості студентів в умовах війни;

а також розроблено і апробовано інтегровану соціально-психологічну програму розвитку посттравматичного зростання, як чинника формування психологічної стійкості студентів в умовах війни, яка реалізовувалась на консультативно-діагностичному, корекційно-розвивальному, завершальному етапі з залученням технік клієнт-центрованого підходу за С. Rogers, техніки логотерапевтичного підходу, методи недирективної ігротерапії V. Exline, техніки арт-терапевтичного напрямку, вправи тілесно-орієнтованої терапії та ін., спрямованих на оптимізацію процесу розвитку посттравматичного зростання студентів в умовах військового конфлікту виявилась ефективною і може використовуватися для розвитку посттравматичного зростання та підтримки високого рівня психологічної стійкості студентів в умовах війни.

Тому, отримані результати відкривають нові перспективи для розуміння механізмів посттравматичного зростання і його ролі у формуванні психологічної стійкості, а також для застосування цих знань у практиці, сприяють поглибленню розуміння механізмів посттравматичного зростання та його впливу на психологічну стійкість, що може бути використано в клінічній практиці, освітніх закладах та при розробці програм психологічної підтримки, отримані результати вихідного дослідження можуть стати основою для вдосконалення психологічного супроводу та підтримки студентів в умовах війни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертаційній роботі обґрунтовані і базуються на глибокому аналізі сучасної наукової літератури, а також на емпіричних даних, отриманих у процесі дослідження. Використані методи дослідження відповідають поставленим завданням, що забезпечує надійність та валідність отриманих результатів.

Загалом, основні положення дисертації представлено в 32 наукових працях із яких: 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації

економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів та висновків. Це підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю положень дисертаційної роботи, логікою викладеного матеріалу, широтою опрацьованих літературних джерел тощо.

Результати дослідження досить широко апробовані про, що свідчать 24 праці у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, із яких 20 міжнародних, 3 всеукраїнських, 1 з міжнародною участю, а також довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження в роботу навчально-виховного процесу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника факультету психології (довідка № від 14.10.2023 р.) та ДЗСТ Лікувально-оздоровчий комплекс «Верховина» (довідка №40 від 22.08.2023 р.).

Важливою умовою успішної реалізації завдань дисертаційної роботи виступає оволодіння методологією наукового пошуку (235 джерел), використання і поєднання різних методів дослідження: теоретичних, емпіричних, математичних та змістовне наповнення 11 додатків до дисертації.

У зв'язку із всім вищевикладеним можна стверджувати, що дисертаційне дослідження є оригінальним, завершеним, наявні власні наукові припущення автора, характеризується достатнім рівнем наукової новизни та практичним значенням, а також становить вагомий внесок в розвиток актуальних питань української психологічної науки. Дисертація відображає відповідний рівень фахової підготовки здобувачки та сформованість, як сумлінного науковця. Результат перевірки дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Готич В.О. свідчить про відсутність порушень вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри високу якість роботи В.О. Готич, варто відзначити деякі положення, які можуть бути предметом подальших дискусій та певні побажання для вдосконалення подальшого розвитку тематики дослідження здобувачки:

1. Вплив культурного контексту на посттравматичне зростання. У роботі недостатньо розкрито вплив культурного контексту на формування посттравматичного зростання особистості та психологічної стійкості студентів. Враховуючи, що дослідження проводилось в Україні в умовах війни, важливо було б детальніше розглянути, як національні та культурні особливості впливають на процеси адаптації та посттравматичного зростання. Цей аспект міг би надати додаткові інсайти та збагатити теоретичну частину роботи.

2. Недостатня увага до гендерних аспектів. У роботі не було достатньо розглянуто гендерні відмінності у проявах посттравматичного зростання особистості та психологічної стійкості. Відомо, що чоловіки і жінки можуть по-різному реагувати на травматичні події, і ці відмінності можуть впливати на процеси посттравматичного зростання. Врахування гендерних особливостей могло б надати більш комплексне розуміння досліджуваного феномену.

3. Оцінка довгострокових наслідків посттравматичного зростання. У дисертації акцент зроблено на вивченні поточних проявів посттравматичного зростання особистості і психологічної стійкості студентів, однак питання щодо довгострокових наслідків цих процесів залишаються відкритими. Було б корисно включити у подальші перспективи дослідження те, як посттравматичне зростання впливає на психологічний розвиток і стійкість особистості через кілька років після травматичної події. Це могло б сприяти більш повному розумінню адаптаційних процесів у довгостроковій перспективі.

4. Враховуючи, практичну цінність дослідження варто було б надати практичні рекомендації для підвищення рівнів посттравматичного зростання та психологічної стійкості студентів в закладах освіти, для молодіжних громадських організацій, для батьків тощо.

Загалом, зазначені дискусійні положення і зауваження не зменшують наукової та практичної цінності дисертаційної роботи, але вони підкреслюють складність досліджуваних феноменів та необхідність подальшого вивчення посттравматичного зростання і психологічної стійкості в умовах війни та травматичних подій.

Висновок про відповідність дисертації вимогам.

Дисертаційна робота Готич Вікторії Олександрівни «Посттравматичне зростання, як чинник формування психологічної стійкості студентів в умовах війни» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія є самостійною та завершеною науково-дослідною роботою, яка відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44 (зі змінами), а її авторка Готич Вікторія Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри клінічної та

реабілітаційної психології

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Вероніка ШКРАБ'ЮК